

ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

(зарубіжний та вітчизняний досвід)

Гончаренко Владислав Васильович

Доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки
ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”

Vlad_gonch@inbox.ru, (050)634-26-59

Пантелеймоненко Андрій Олексійович

Доктор економічних наук, зав.кафедри грошового обігу і кредиту
ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”

panandriy@ukr.net, (050)942-36-19

2012 – Міжнародний рік кооперативів

- Кооперативи
відіграють
унікальну роль
в економіці,
*особливо в кризовий
час.*
- Чому???

Якоб

Кооперативне товариство являє собою засновану на принципі рівноправності спілку осіб з необмеженим числом членів, метою якої є допомога промислу або господарству своїх членів шляхом спільного ведення справ на основі чистої або посиленої державою самодопомоги

Г. Шульце-Деліч

Кооператив це об'єднання мало-
забезпечених представників
переважно трудових класів, які
прагнуть об'єднати малі
поодинокі зусилля для
досягнення економічних переваг
великої сили

М.Туган-Барановський

Кооператив є таке господарське підприємство декількох добровільно об'єднаних осіб яке має за мету не одержання найбільшого прибутку на вкладений капітал, а збільшення завдяки спільному веденню господарства, трудового доходу своїх членів або зменшення їхніх витрат на споживчі потреби.

О.Чаянов

Кооператив - це підприємство
що обслуговує своїх клієнтів, які
одночасно є його господарями і
які будують управління цим
підприємством так, щоб воно
було безпосередньо відповідальне
перед ними.

Д.Бартон

Кооператив – це бізнес,
який знаходиться у
володінні і під контролем
користувачів, з розподілом
доходів на цій основі.

Р. Хейзлер та Г. Дрехейм

Кооператив є об'єднанням
людей з відкритим членством,
створеним з метою
задоволення потреб членів за
допомогою підприємства,
яким вони спільно володіють і
користуються.

Г.Уїтні

Кооператив - добровільна
організація самодопомоги,
яка належить своїм
членам, демократично
контролюється ними і
надає їм послуги на
неприбутковій основі.

М.Шаарс

Кооператив - це підприємство, що перебуває у добровільній власності його членів-клієнтів, яке здійснює свою діяльність у їхніх інтересах та їхніми зусиллями на неприбутковій основі.

В Уебстерському словнику англійської мови, в якому вказано, що слово "кооператив" вживається з 1883 року і означає:

"підприємство або організацію, що належить тим та існує для вигоди тих, хто користується її послугами".

Eurocoop

- Тому що споживачі-члени є власниками споживчих кооперативів, необхідно приділяти особливу увагу розвитку членства ...

<http://www.eurocoop.coop/>

**ЗАГАЛЬНИЙ
КООПЕРАТИВНИЙ
ПРИНЦИП**

**Соціальні
принципи**

**Організаційні
принципи**

**Економічні
принципи**

**Соціальна, організаційна та економічна
СПРАВЕДЛИВІСТЬ**

1. Самодопомога на основі взаємодопомоги
2. Солідарність та соціальна відповідальність
3. Незалежність

1. Добровільність та доступність членства
2. Рівноправ'я та відповідальність членів
3. Демократичне самоврядування та самоконтроль
4. Прозорість діяльності

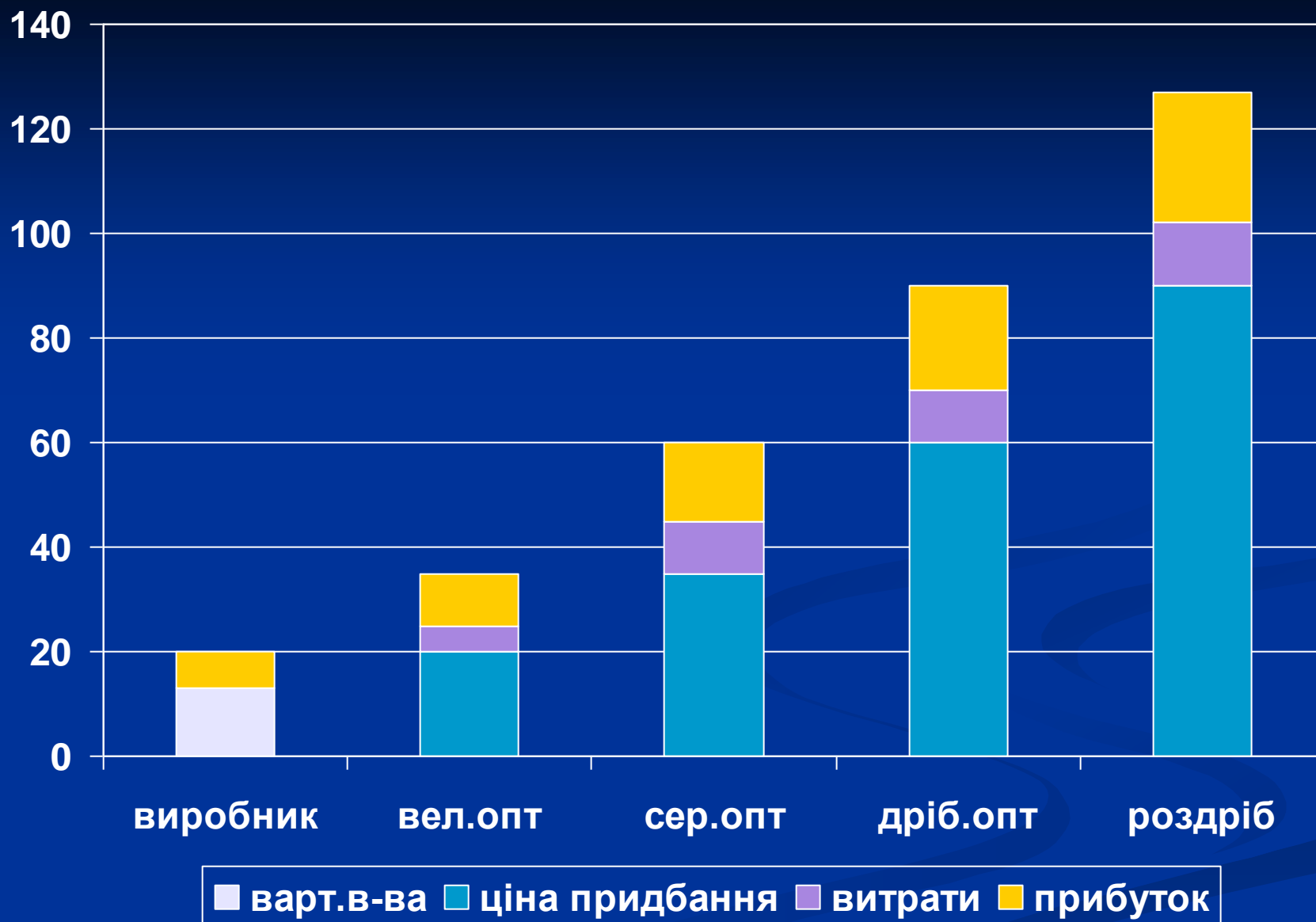
1. Спільність економічних інтересів членів
2. Тотожність власників і клієнтів кооперативу
3. Неприбутковий механізм діяльності

Члени кооперативу є одночасно його власниками і споживачами послуг (клієнтами).

- Цей принцип в кооперативній літературі часто називають "принципом тотожності". Він випливає із самої першопричини створення будь-якого кооперативу - ідеї колективного *самозабезпечення* необхідними товарами чи послугами.

Маркетингові канали

У дрібних споживачів та виробників є 2 шляхи:

1. Користуватись послугами посередників і платити встановлену ними ціну (оплачуючи всі витрати всіх посередників, причетних до просування товару)
2. Зробити спробу просунутись в маркетинговому каналі, щоб отримати вигідніші умови придбання (продажу) товарів за рахунок більших обсягів за оптовими цінами

Як просунутись в маркетинговому каналі?

Це можна зробити об'єднавшись з іншими людьми, що мають аналогічні потреби.

Таке об'єднання і буде КООПЕРАТИВОМ, який дозволить учасникам (членам):

1. Як споживачам — скорочувати витрати
2. Як виробникам — збільшувати доходи

Скорочення витрат членів кооперативу відбувається за рахунок зменшення кількості посередників, функції яких кооператив бере на себе, створюючи умови для:

- закупівлі необхідних членам кооперативу товарів партіями за оптовими цінами;
- закупівлі товарів з врахуванням сезонного коливання цін;
- закупівлі необхідних членам товарів на віддалених ринках;
- ефективного використання наявних в господарствах членів кооперативу матеріальних ресурсів;
- організації виробництва необхідних товарів чи надання послуг членам кооперативу;

Збільшення доходів господарств членів кооперативу відбувається за рахунок зменшення кількості посередників, функції яких кооператив бере на себе, створюючи умови для:

- **концентрації продукції членів кооперативу та продажу її великою партією;**
- **організації продажу продукції своїх членів на нових та віддалених ринках;**
- **організації переробки (сортування, упаковки, фасування тощо) продукції господарств членів кооперативу;**
- **продажу в найбільш сприятливий ціновий період (враховуючи сезонні коливання цін);**
- **оптимізації використання тимчасово вільних ресурсів (грошових коштів, майна тощо) господарств членів кооперативу;**

МЕТОЮ КООПЕРАТИВУ Є
НЕ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ,
А НАДАННЯ ПОСЛУГ СВОЇМ
ЧЛЕНАМ

Кооперативи мають неприбуткову економічну природу, яка визначається наступними ознаками:

- мотивацією створення та участі в кооперативі для членів є отримання необхідних їм товарів чи послуг, а не прибутку на вкладені в діяльність кооперативу кошти;
- кооператив обслуговує переважно своїх членів, які одночасно є його рівноправними власниками та користувачами (клієнтами);
- кооператив прагне здійснювати обслуговування за собівартістю;

Кооперативи мають неприбуткову економічну природу, яка визначається такими ознаками (продовження)

- господарська діяльність кооперативу здійснюється від імені його членів і спрямована на задоволення їхніх потреб в товарах та послугах;
- кошти на ведення господарської діяльності кооператив отримує від своїх членів;
- члени кооперативу вносять паї для отримання можливості користуватись послугами, а не для отримання нарахувань на них (тому нараховані на паї кошти мають відмінну від дивідендів економічну природу);

Кооперативи мають неприбуткову економічну природу, яка визначається такими ознаками (продовження)

- фінансовий результат (перевищення доходів над витратами) є не метою кооперативної діяльності, а наслідком неможливості точного попереднього розрахунку собівартості. Цей результат отримується від членів кооперативу і розподіляються між ними за їх спільним рішенням і, після визначення фактичної собівартості, повністю чи частково повертається членам кооперативу пропорційно обсягам користування послугами.

- Таким чином, можна зробити висновок, що в кооперативах фактично немає отримання та розподілу прибутку в класичному розумінні.

- У зв'язку із особливою економічною природою кооперативів, в багатьох країнах світу вони мають статус неприбуткових (non-profit) організацій та звільняються від сплати податку на прибуток (дохід).

Унікальність природи кооперативів втілюється в міжнародних кооперативних принципах, на яких має ґрунтуватись діяльність будь-якого кооперативу

1. Добровільне і відкрите членство
2. Демократичний членський контроль
3. Економічна участь членів
4. Автономія і незалежність
5. Освіта, підвищення кваліфікації, інформація
6. Співпраця між кооперативами
7. Сприяння громаді

У розвинутій ринковій економіці існує велика кількість видів кооперативних організацій, які діють в найрізноманітніших сферах. За деякими оцінками у кооперативному секторі світового господарства існує понад 120 різновидів кооперативів

Найбільш поширеними є:

- **Кредитні кооперативи** (кредитні спілки та кооперативні банки), які забезпечують своїх членів необхідними фінансовими послугами – кредитами, розрахунково-касовим обслуговуванням, вигідними депозитними послугами.
- **Споживчі кооперативи** – забезпечують своїх членів необхідними, якісними і недорогими товарами.

- **Сільськогосподарські кооперативи** (постачальницькі, збутові, переробні, по спільному використанню техніки, селекційні, племінні, ветеринарні тощо), які забезпечують своїх членів-сільгоспвиробників необхідними товарами та послугами, організовують збут, переробку та/чи реалізацію виробленої ними продукції, забезпечують технічне обслуговування їхніх господарств.
- **Житлові кооперативи** (житлово-будівельні, житлово-орендні, житлово-експлуатаційні) забезпечують житлові потреби своїх членів.

- **Страхові кооперативи** – забезпечують своїх членів необхідними страховими послугами
- **Енергетичні кооперативи** (кооперативні АЗС, вітро-електростанції, установки із виробництва біо-дизеля тощо), створюються для забезпечення своїх членів необхідним видом енергоресурсів.
- **Прокатні кооперативи** – забезпечують своїх членів у тимчасово-необхідних їм товарах (палатках, велосипедах, гірськолижному спорядженні, аквалангах, домашньому інструменті тощо).

- **Кооперативні дитячі садки та школи** – забезпечують потреби своїх членів у догляді та якісному навчанні дітей.
- **Кооперативні таксі та СТО** - здійснюють прийом замовлень на перевезення, ремонт автомобілів своїх членів.
- **ІТ - кооперативи** забезпечують своїх членів різноманітними ІТ-послугами

- Кооперативи можуть створюватись у будь-якій сфері, де ведеться чи може вестись бізнес, бо кооператив - це форма господарювання, що направлена на забезпечення своїх членів такими ж товарами чи послугами, які пропонуються підприємцями, але на кращих умовах.

Класифікація кооперативів

- Незважаючи на все різноманіття видів кооперативів, умовно їх можна поділити на 2 типи:
 - кооперативи споживачів;
 - кооперативи підприємців

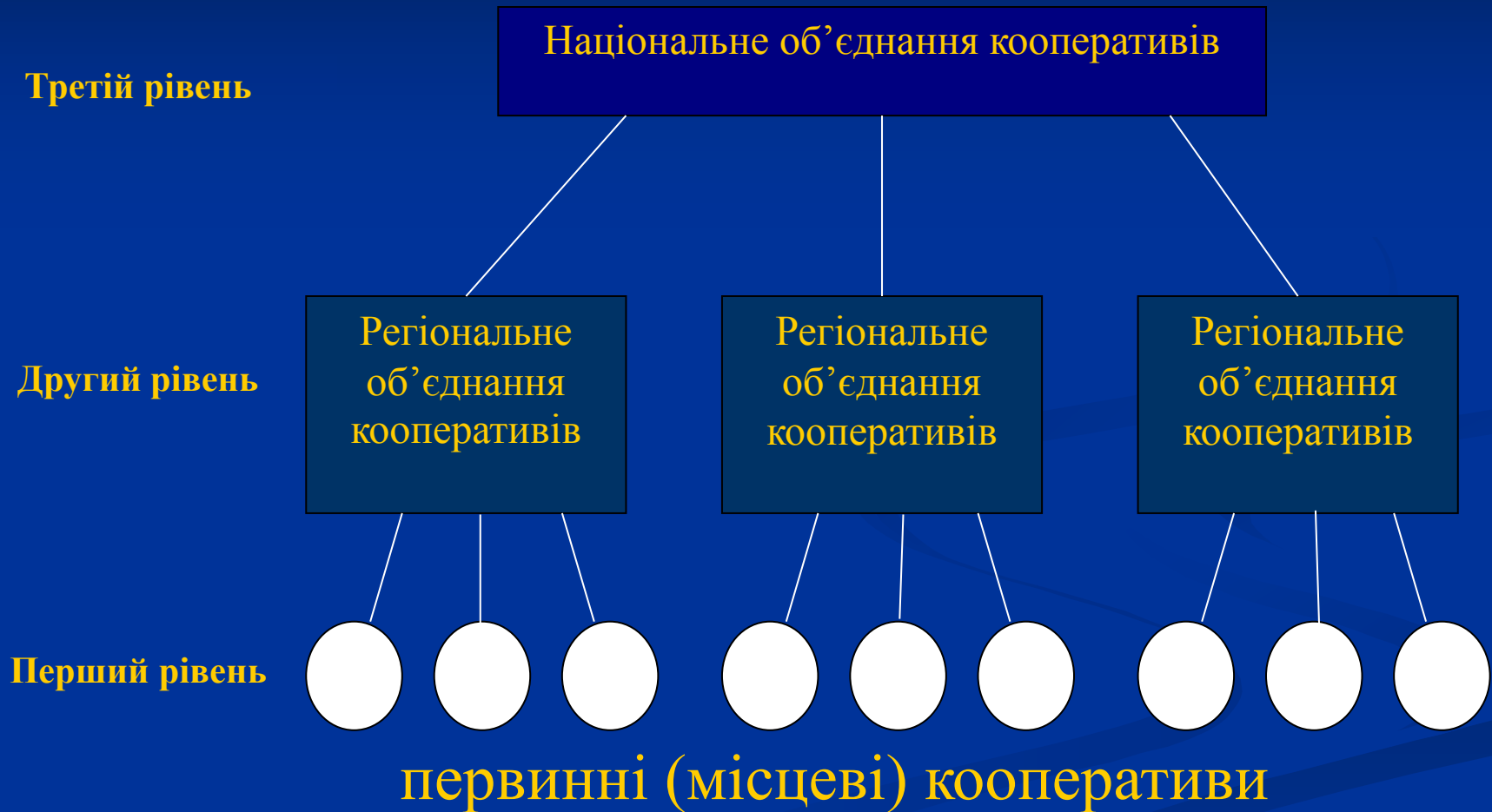
Кооперативи споживачів

- є об'єднаннями людей з метою забезпечення власних споживчих потреб у необхідних товарах чи послугах за нижчими цінами або кращої якості, чим пропонують суб'єкти підприємницької діяльності.
- З цією метою кооперативи споживачів здійснюють господарську діяльність щодо гуртової закупівлі у безпосередніх виробників чи оптовиків необхідних своїм членам товарів (робіт, послуг) за гуртовими цінами, які, як правило, значно нижчі, чим роздрібні, або організовують виробництво цих товарів (робіт, послуг) для своїх членів.
- До кооперативів споживачів можна віднести кредитні, споживчі, житлові, енергетичні та інші кооперативи.

Кооперативи підприємців

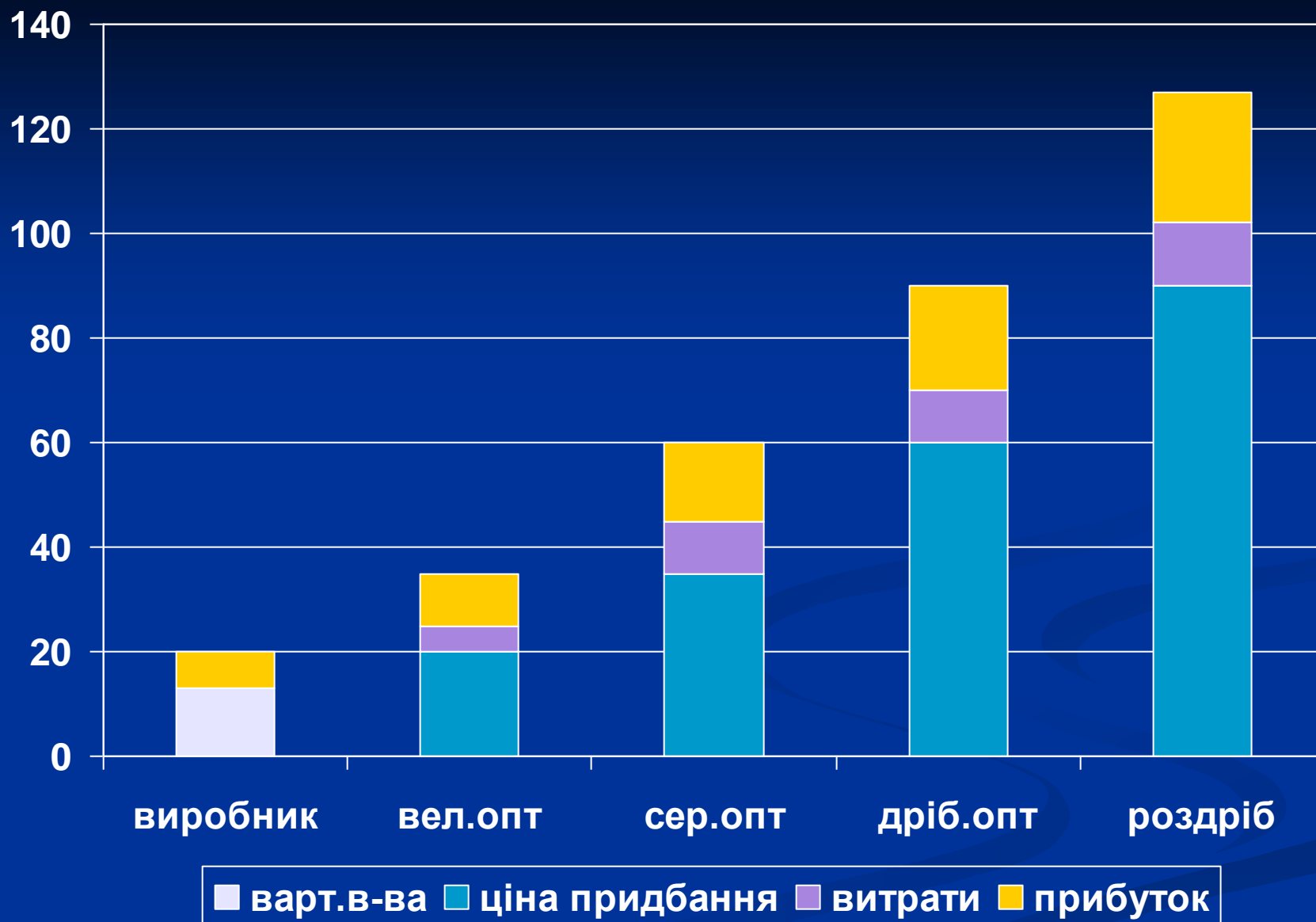
- створюються для надання допомоги своїм членам у веденні підприємницької діяльності, у вигляді зменшення витрат на окремих її стадіях (отримання кредиту, пошуку товару, купівлі товару та матеріалів, транспортування, страхування, продажу та ін.) та/чи збільшення дохідності їхніх підприємницьких господарств (переробка та/чи спільний збут виробленої продукції, продаж під спільною торговою маркою тощо).
- До них відносяться: кооперативи фермерів, власників таксі, дрібних торгівців та інші.

Схема класичних кооперативних систем

Переваги об'єднання в систему

- Принцип вертикальної інтеграції кооперативів дозволяє маленьким первинним кооперативам, що діють на місцевому рівні (села та селища) ставати економічно ефективними організаціями завдяки кооперації із подібними кооперативними організаціями.
- Співпраця між кооперативами сприяє скороченню витрат кожного окремо взятого кооперативу та зниженню собівартості послуг, що надаються його членам.
- Формується потужне представництво інтересів кооперативів та їх захист на різних рівнях

Кооперативна система

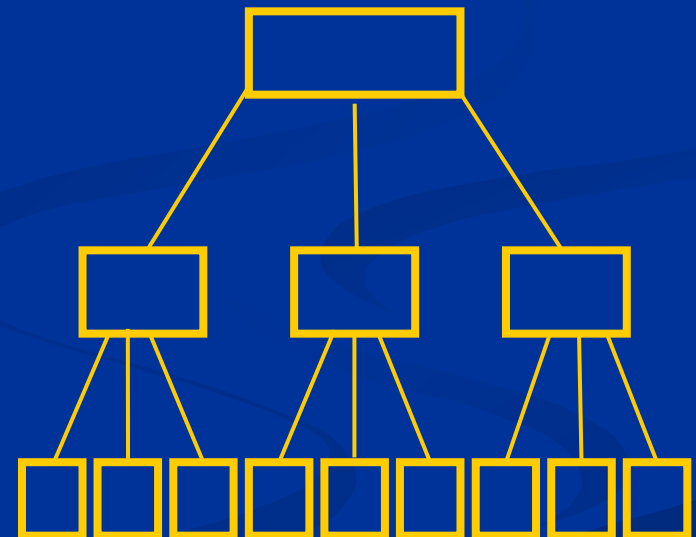
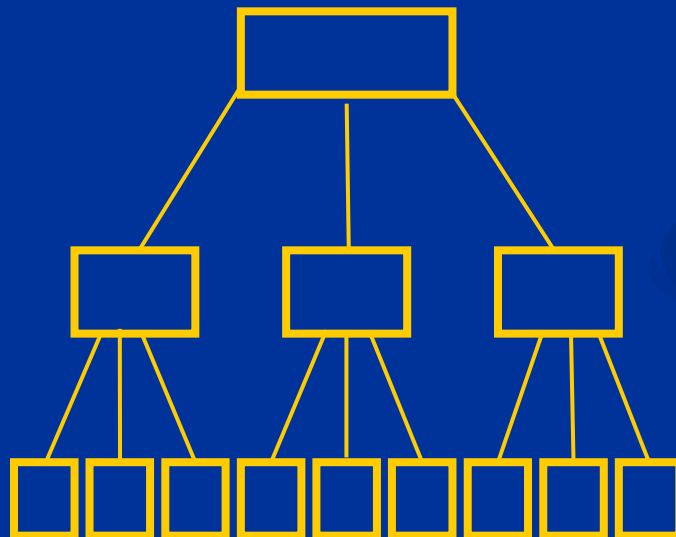
Мережева система

РІВНІ:

національний

регіональний

місцевий

Кооперативна система

Мережева система

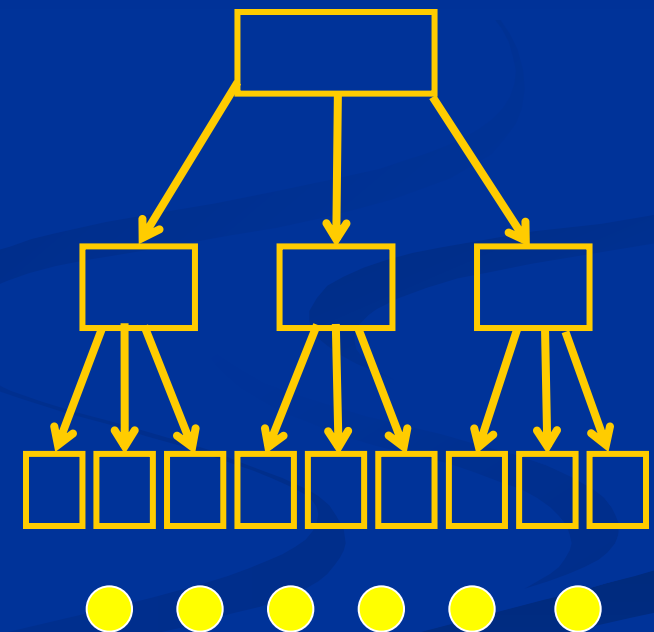
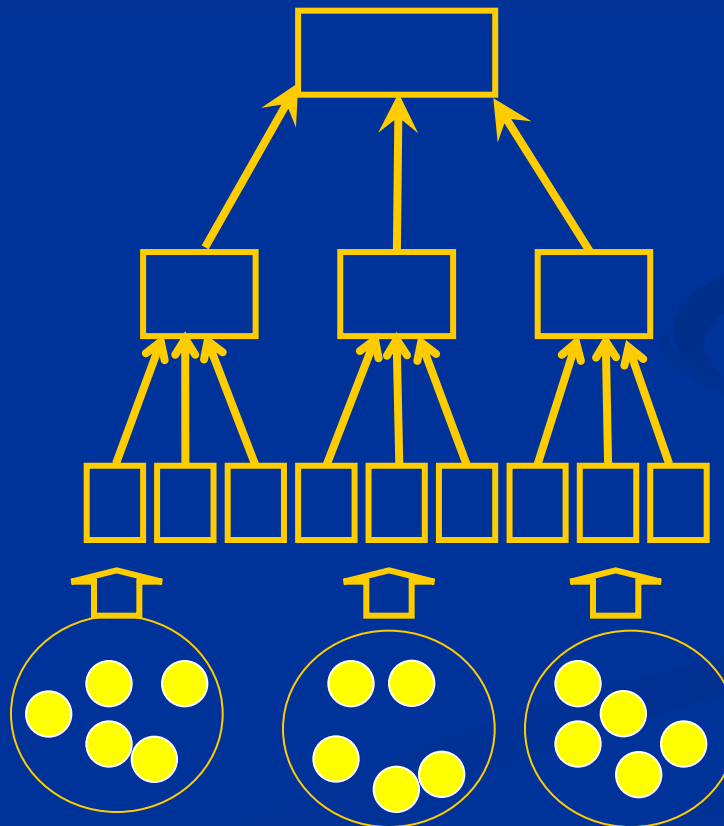
РІВНІ:

національний

регіональний

місцевий

споживачі

Відмінності кооперативних і підприємницьких форм господарювання

Ознаки	Кооперативні форми господарювання	Підприємницькі форми господарювання
Соціальні цілі	Взаємодопомога, самодопомога і економічний самозахист від різноманітних посередників, різні соціальні програми для членів та громади	Не встановлюються
Економічні цілі	Забезпечення членів необхідними товарами та послугами, скорочення витрат чи збільшення дохідності приватних господарств членів	Отримання прибутку власниками від надання послуг клієнтам

Відмінності кооперативних і підприємницьких форм господарювання

Капітал	Пайовий капітал спочатку є порівняно невеликим, але поступово зростає за рахунок нових членів. Існує поняття “неподільного” капіталу.	Статутний капітал вноситься при створенні, є порівняно великим та фіксованим.
Клієнти	Переважно члени-власники кооперативу*	Особи, що не є власниками
Розподіл результатів діяльності	<ul style="list-style-type: none"> •Пропорційно користуванню послугами кооперативу (повернення "переплачених" коштів- ”кооп.виплати”) •На спільні потр.членів чи в резерви •Виплати на паї (обмежені) 	Між засновниками пропорційно частці у капіталі
Законодавче регулювання	Кооперативне законодавство	Підприємницьке законодавство
Державна підтримка	У вигляді пільгового оподаткування, кредитування та інших форм допомоги	Як правило, лише у вигляді створення сприятливого законодавчого середовища

Відмінності кооперативних і підприємницьких форм господарювання

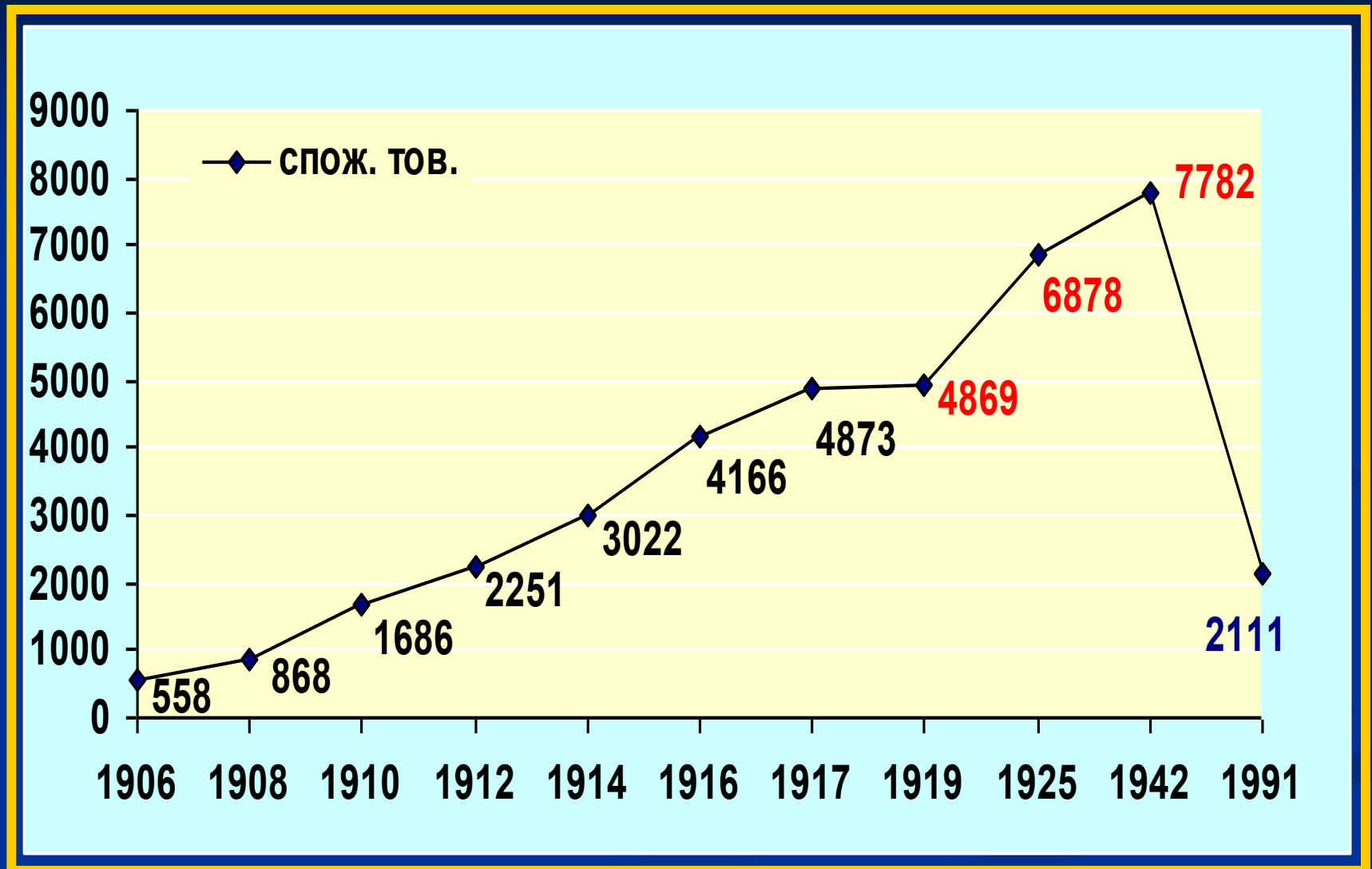
Статус	Неприбуткова організація* (non-profit)	Підприємницька організація
Орг.-правова форма	Кооператив	Господарське товариство, приватна фірма
База членства	Створюється на основі певної спільноти людей, об'єднаної професійною, територіальною чи іншою ознакою	Немає. Створюється на базі довільної групи людей, готових інвестувати свій капітал
Управління	Демократичне. Кожен член має право одного голосу, незалежно від суми його паю	Управління (кількість голосів) пропорційна частці у капіталі
Власники	Всі члени кооперативу, незалежно від часу вступу. Кількість власників не є фіксованою чи обмеженою і має тенденцію до розширення	Засновники та акціонери. Кількість фіксується в момент заснування, обмежується певною величиною і має тенденцію до скорочення
Тенден.розв.	Об'єднання в систему	Створення мережі

Такою є класична модель
кооперації у розвинутих
країнах

Але в кожній з них є національні
особливості

А в Україні?..

На початку ХХ ст. на території українських губерній діяло близько 100 споживчих товариств.

Динаміка споживчих товариств України за період 1906-1991 рр.

«Хлібозаготівля урожаю 1924 р. полягала, переважно, у виконанні зобов'язань перед державою з постачання хліба до робітничих центрів та недорідних районів. Урожай продавався не маючи на меті комерційних прибутків».

(З «Матеріалів до звіту Полтавської районної спілки споживчих товариств про роботу у 1924–1925 операційному році»)

«Зерно, що закупляється організаціями споживчої кооперації використовується у такому порядку:

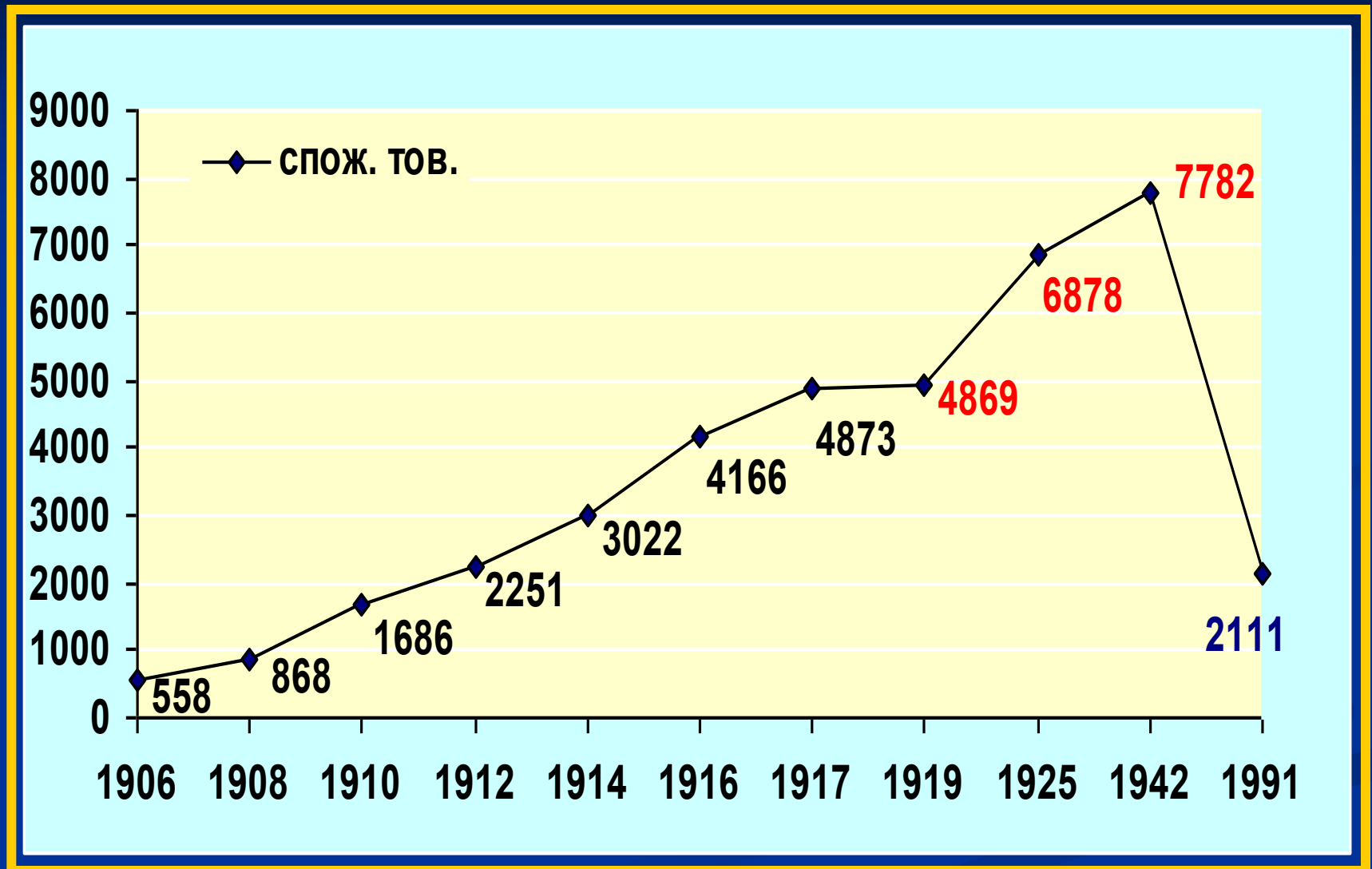
- 25 % зараховується до державних ресурсів,
- 50 % витрачається за рішенням Ради Міністрів союзних республік для покращення постачання населення,
- 25 % витрачається Правлінням Центросоюзу для продажу населенню та з іншою метою»

(Розпорядження Ради Міністрів СРСР від 16 вересня 1958 р.)

«Головний державний інспектор із закупівель дає на основі діючих законів вказівки з питань заготівель, обов'язкові для всіх державних і кооперативних організацій і підприємств, що здійснюють закупівлі та прийомку сільськогосподарської продукції у районі».

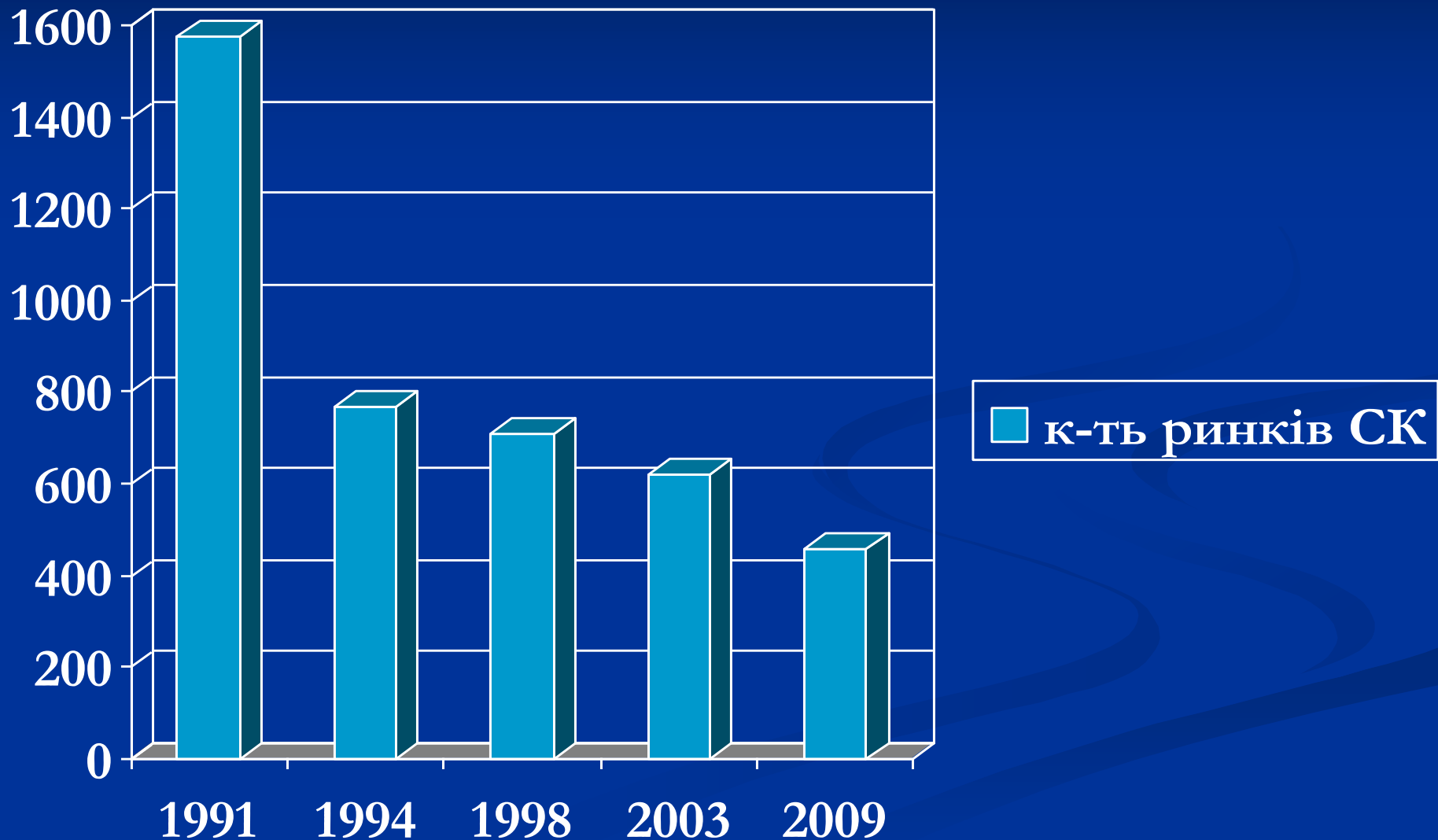
(П. 8 (таємно), Положення «Про районного (міжрайонного) інспектора із закупівель», затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 15 квітня 1961 р.)

На початку ХХ ст. на території українських губерній діяло близько 100
споживчих товариств.

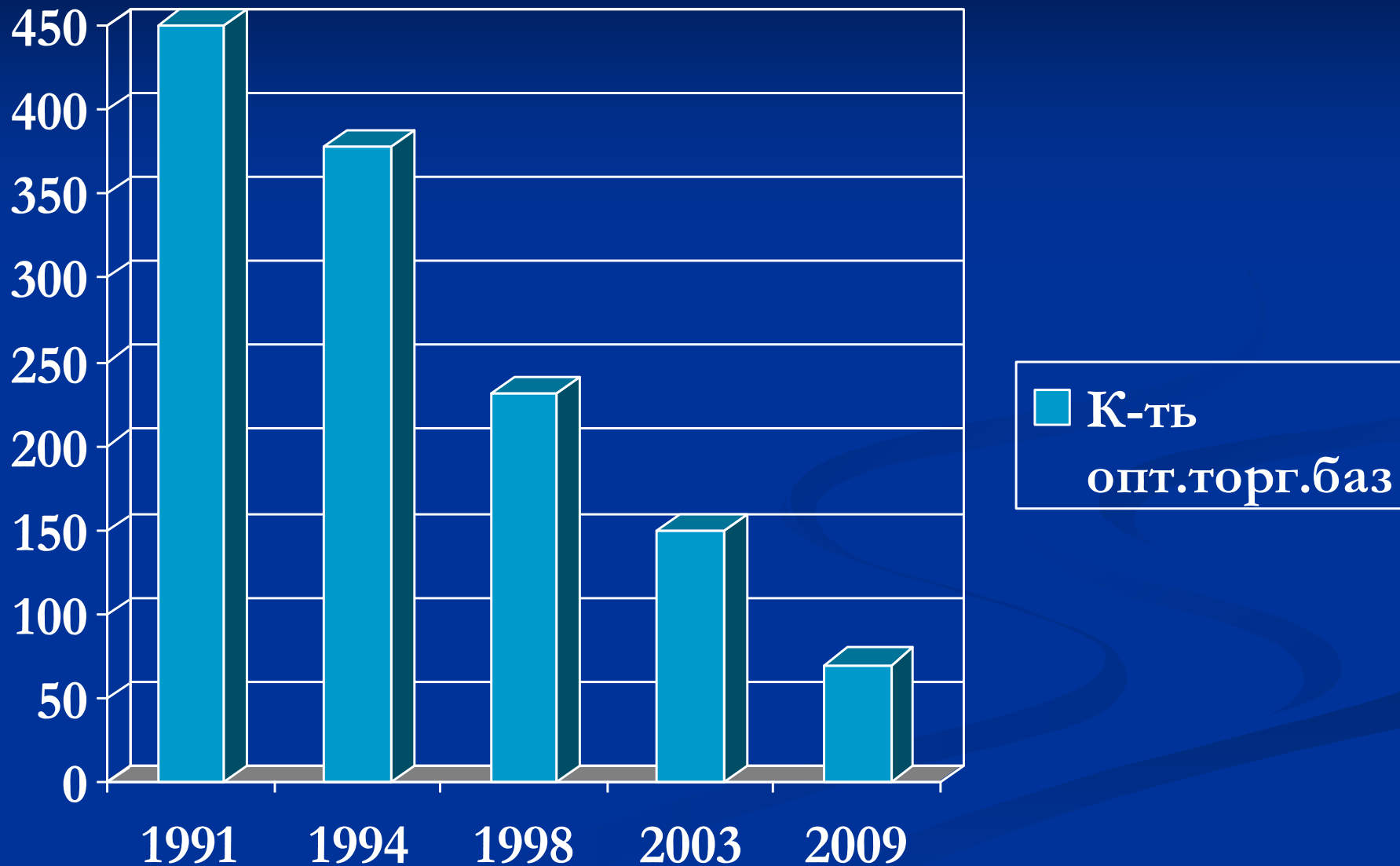

Динаміка споживчих товариств України за період 1906-1991 рр.

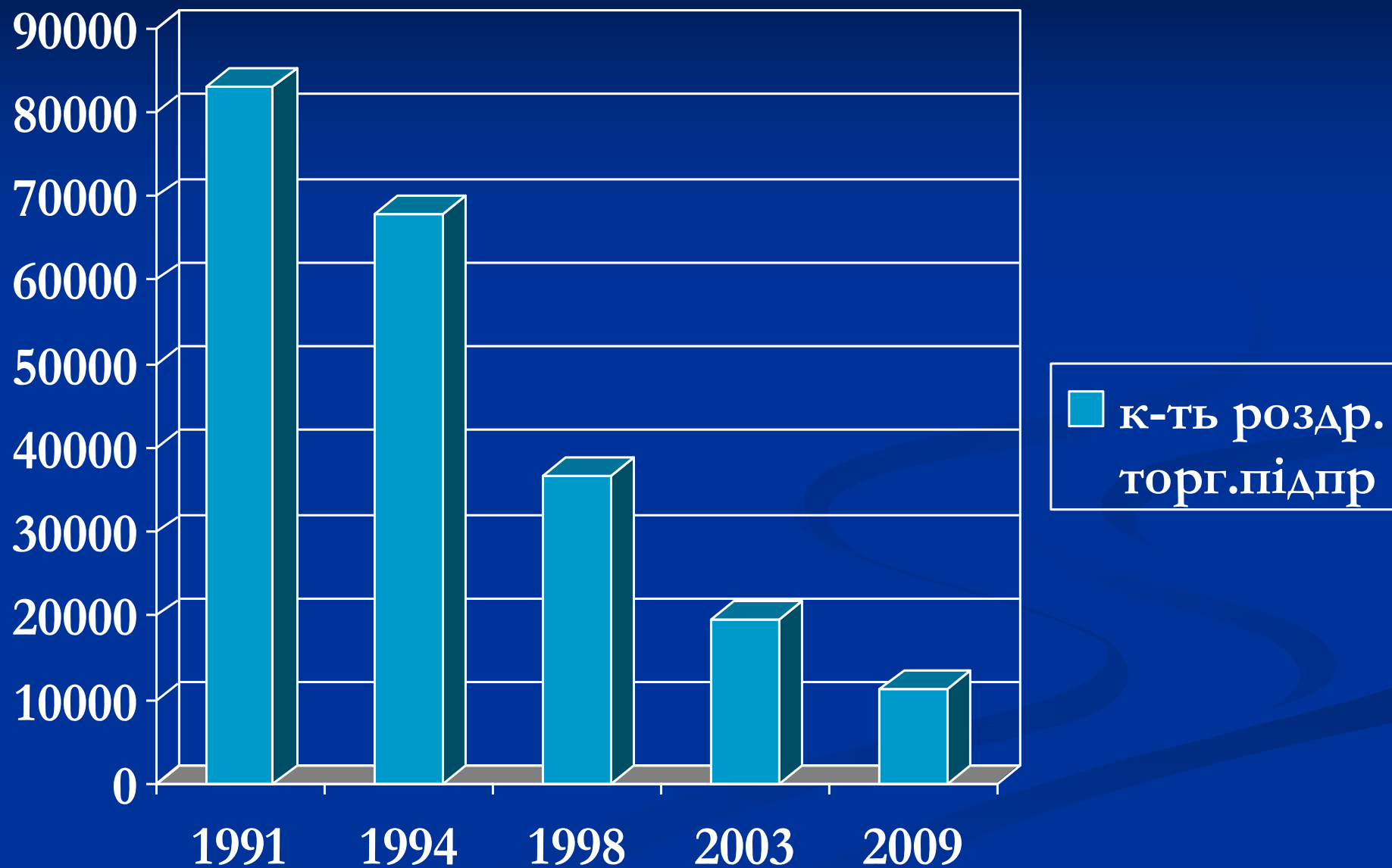
Кількість ринків СК

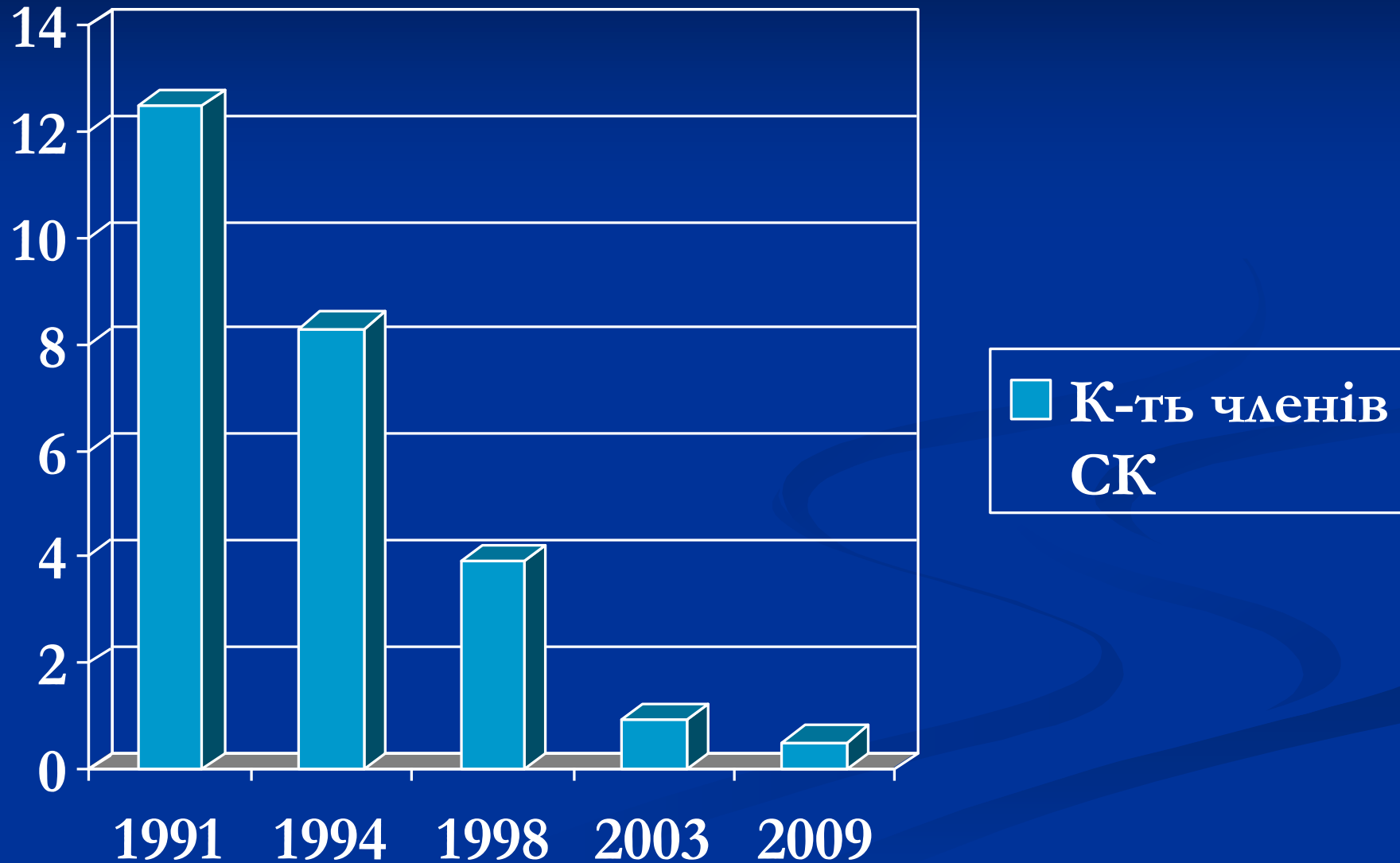
К-ть оптовых торговых баз СК

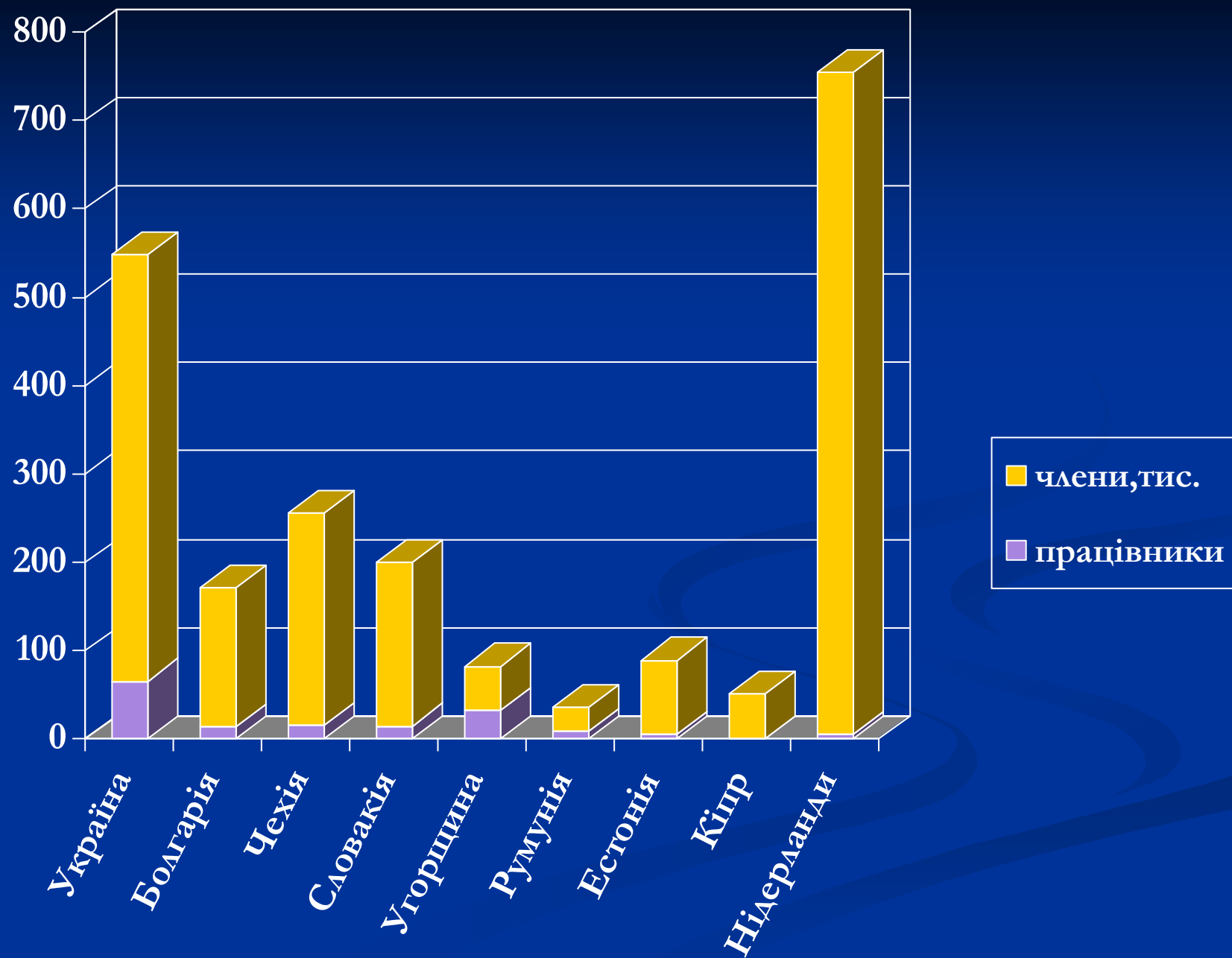

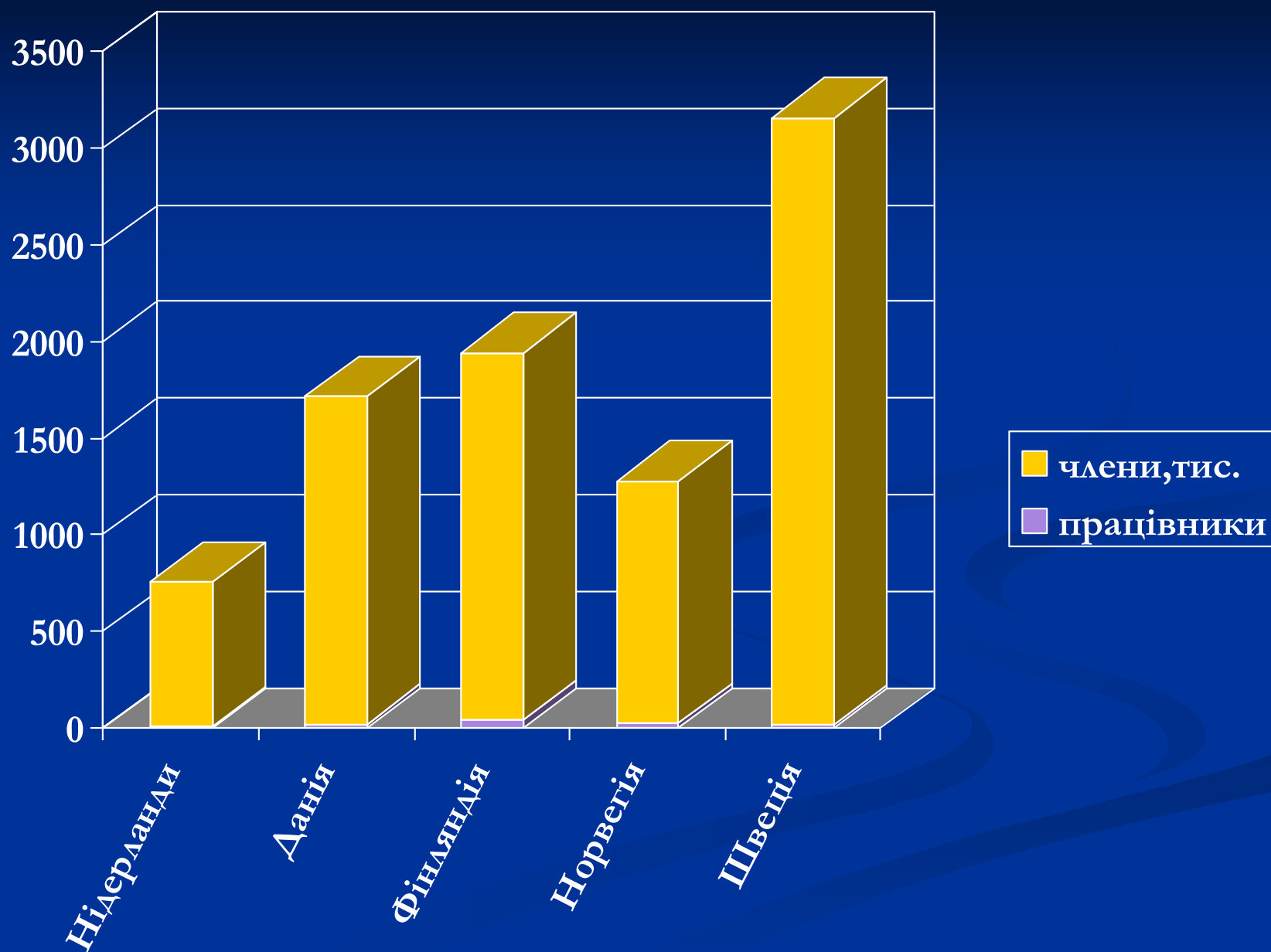
К-ть роздрібних торг. підприємств СК

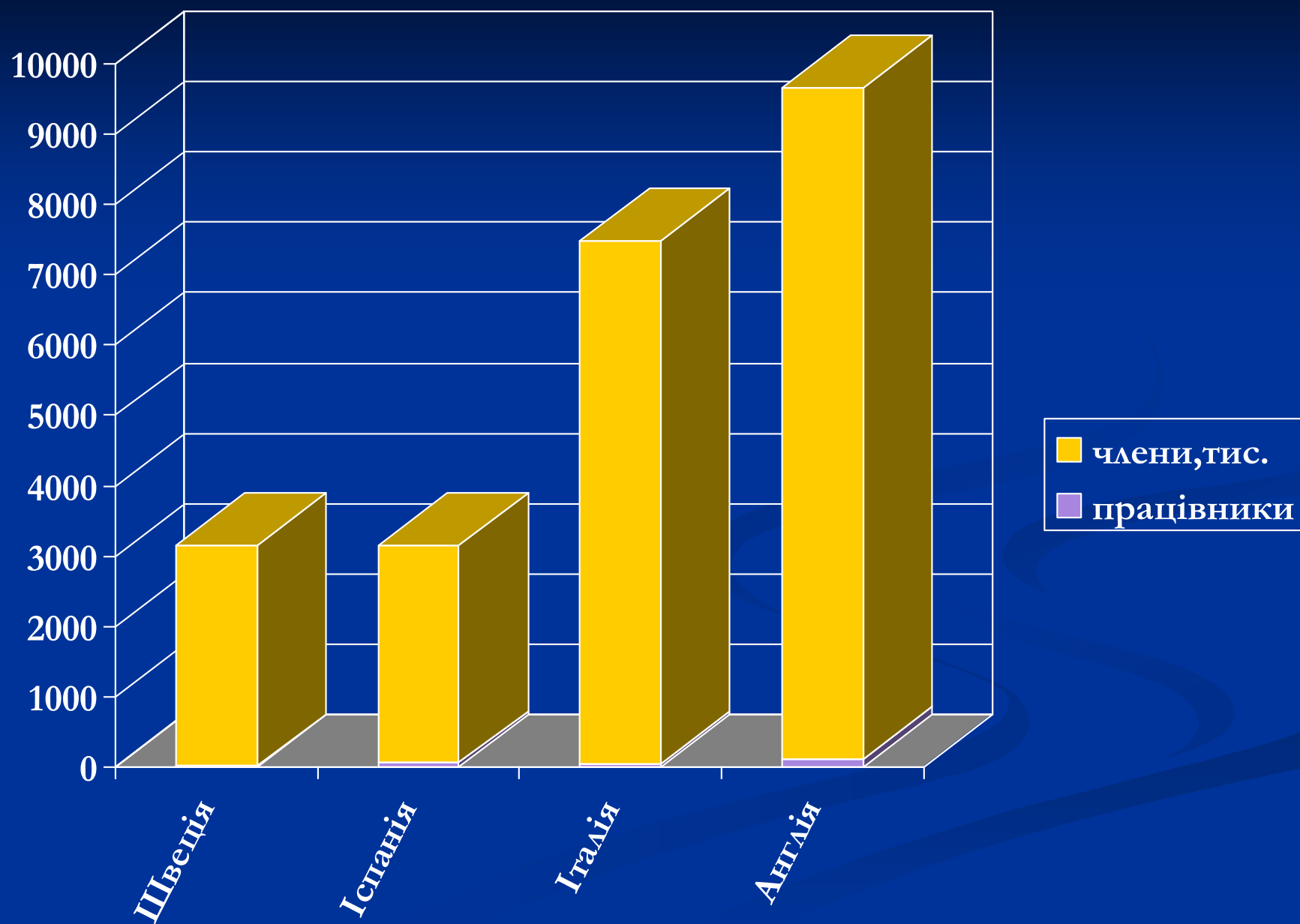

Кількість членів СК

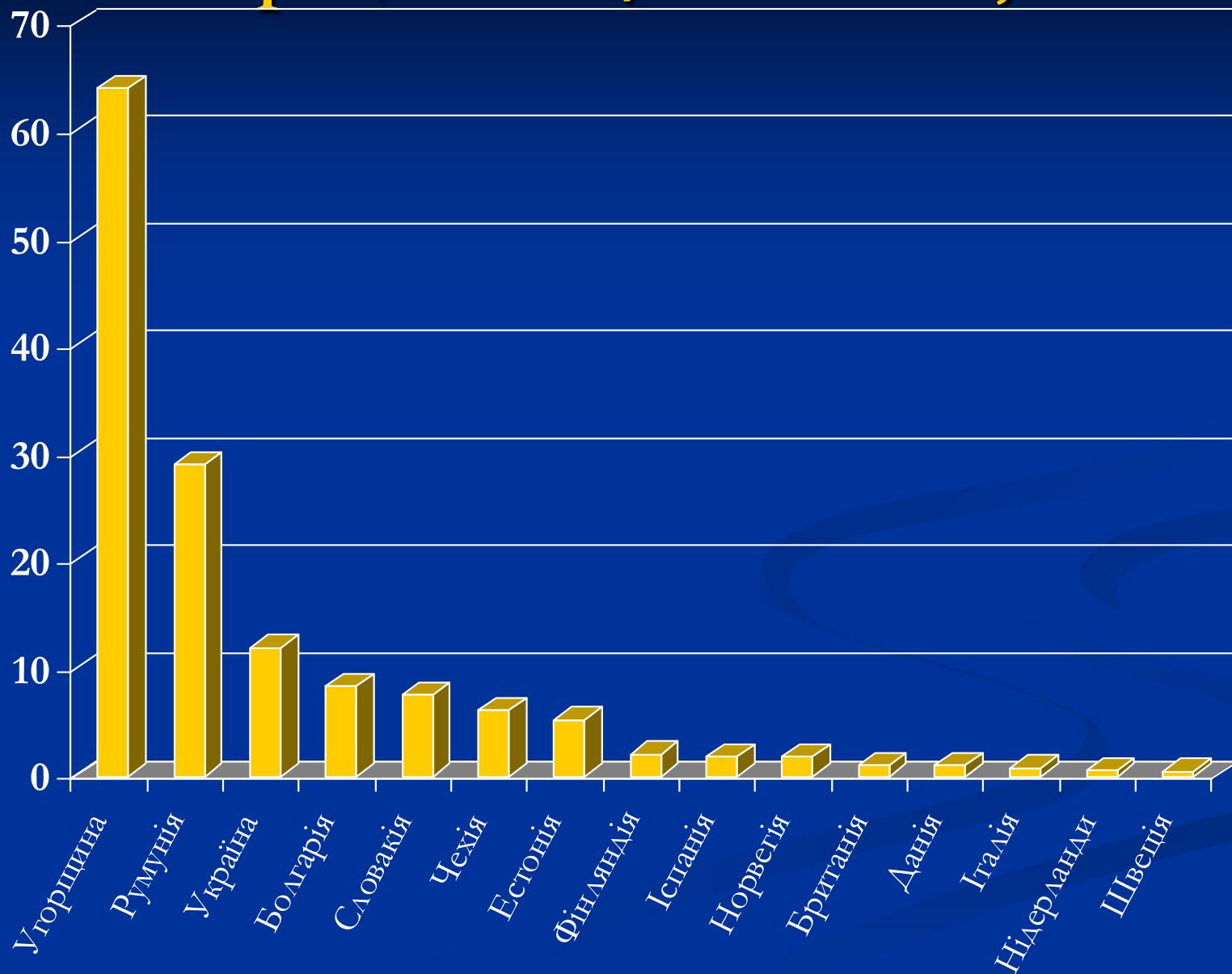

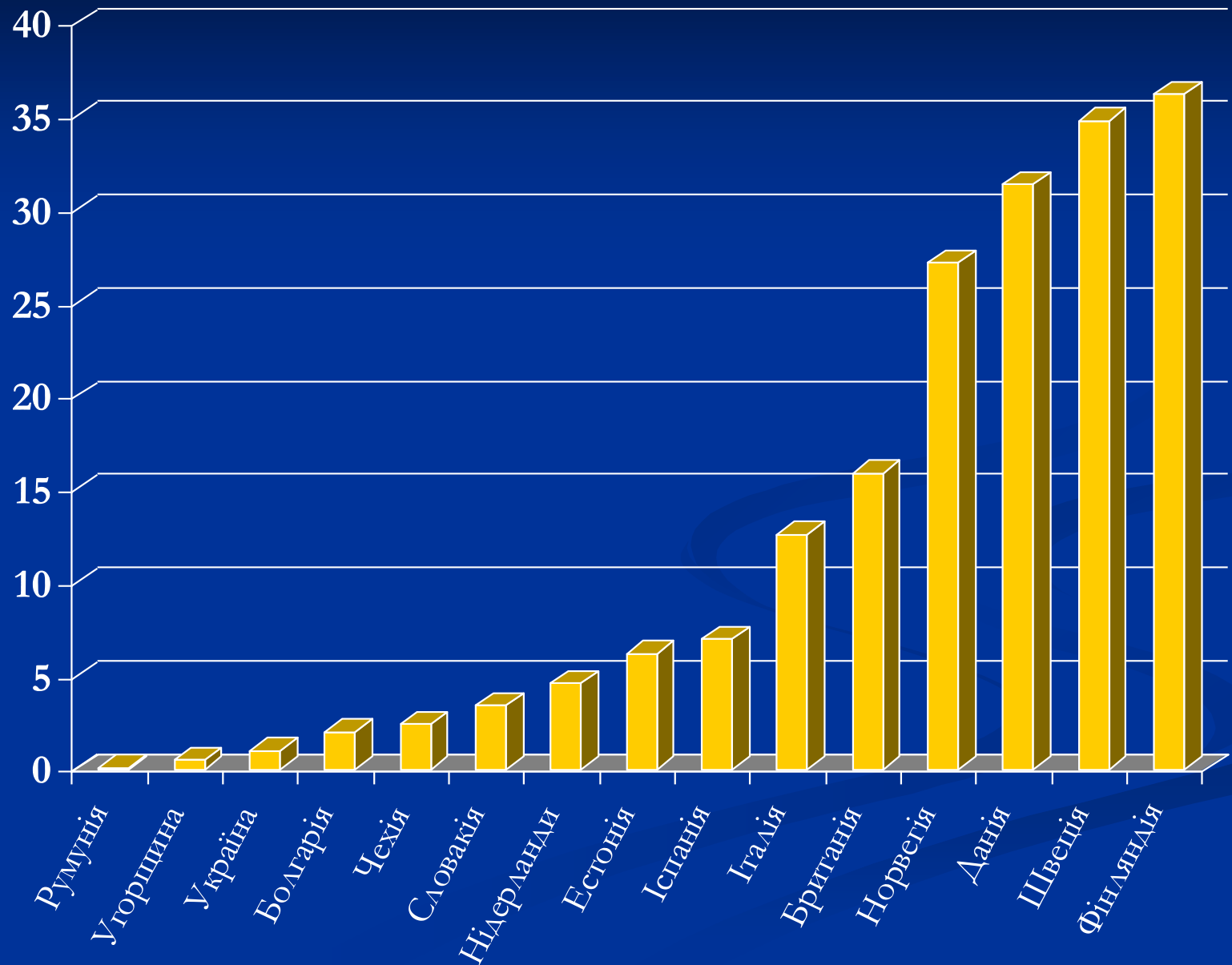

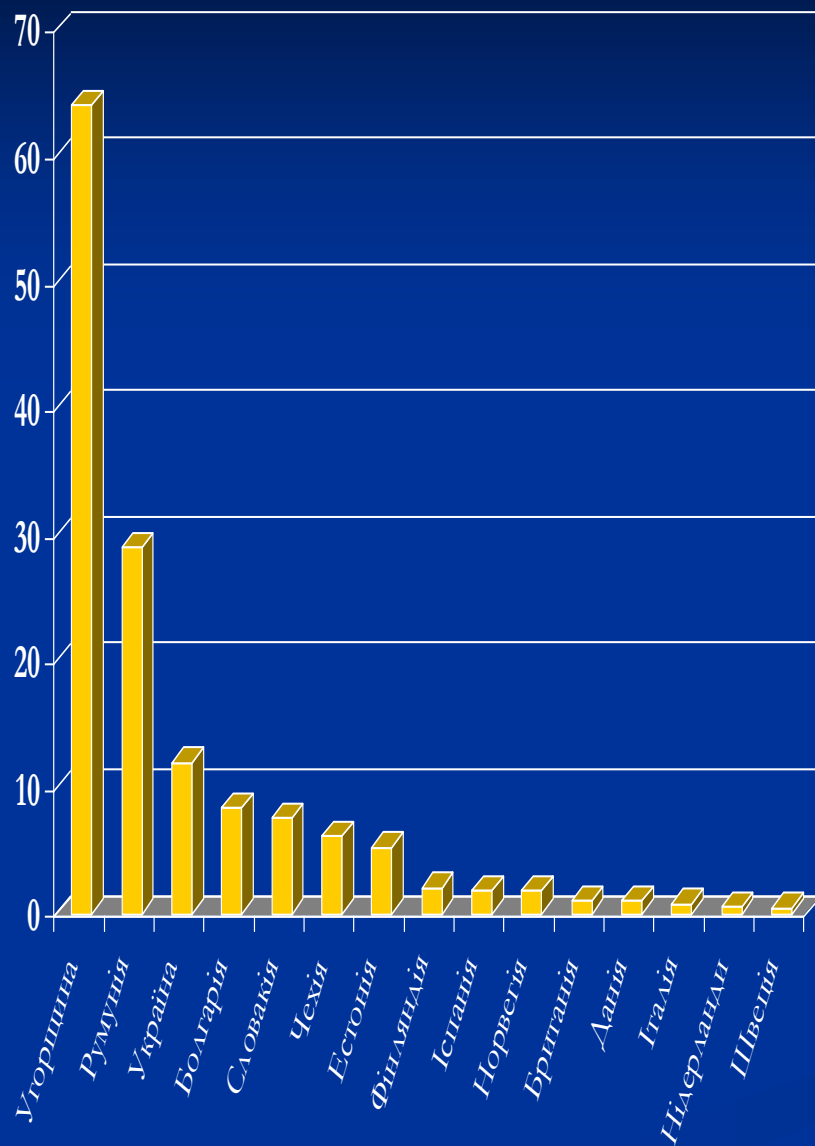
Працівники/члени СК, %

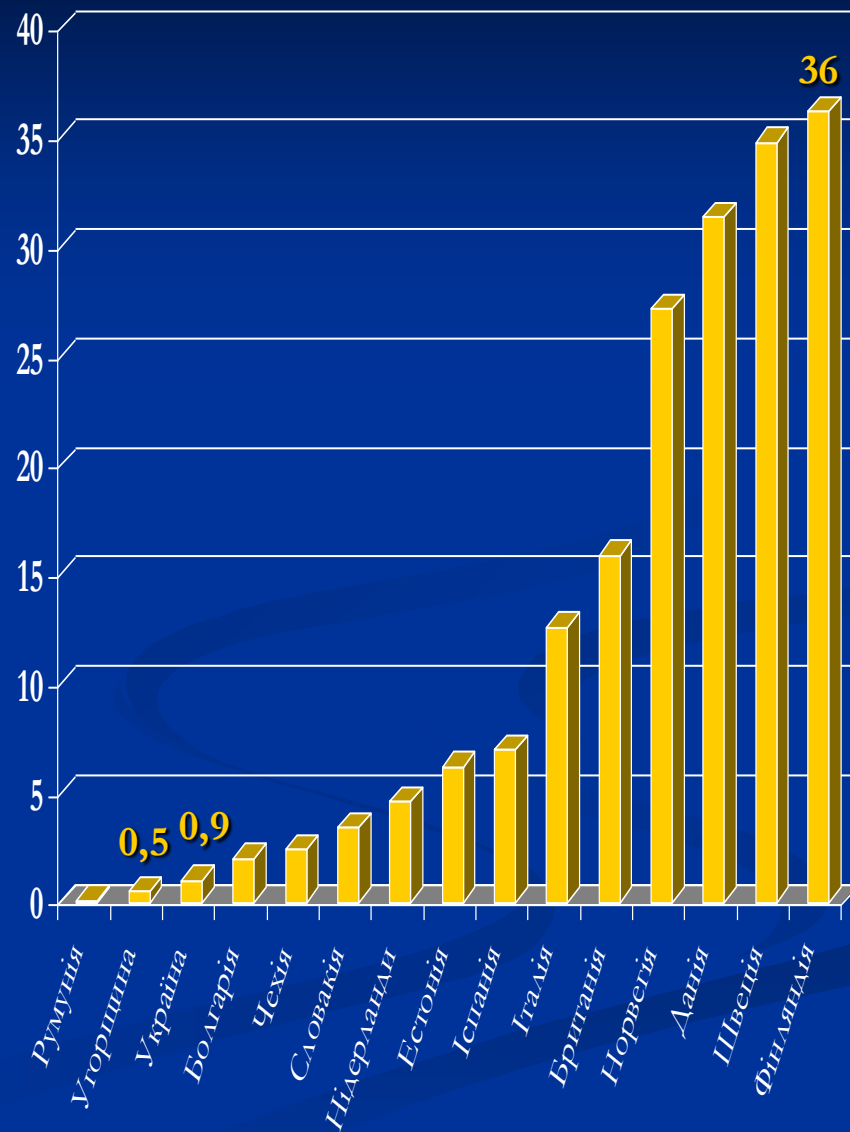
Члени СК/населення, %

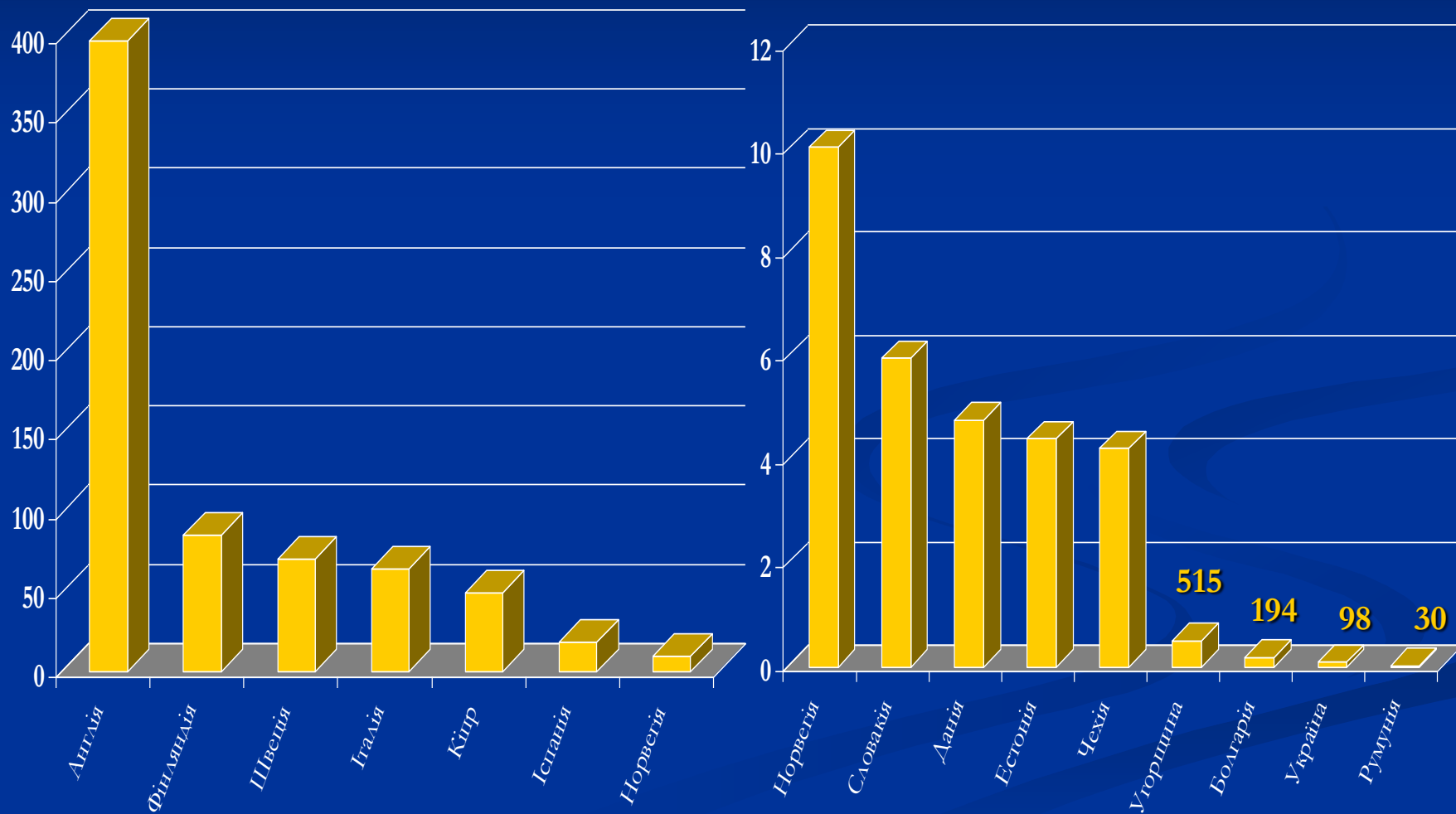
Прац./члени СК

Члени/насел., %

Членів/на 1 спож.тов-во, тис.осіб

Частка СК в роздрібному т/о, %

